

HUKUKİ BİLGİLER MECMUASI

Sahip ve Başmuharriri :

Paris Hukuk Fakültesi Doktoru

AVUKAT

Milâli GAD FRANKO

TAHRİR HEYETİ

Fuat Hulûsi B. Temyiz Mahkemesi ikinci hukuk dairesi ve icra ve iflas işleri tetkik heyeti reisi

Sabri Şakir B. Ad. V. Hukuk İşleri Müdürü

Mustafa Reşit B. İstanbul Hukuk Fa. Müderrislerinden

Ahmet Refik B. Temyiz Mahkemesi azasından

Ahmet Samim B. İstanbul Hukuk Fa. Müderrislerinden

M. Şari Kroza. İstanbul Hukuk Fa. Müderrislerinden

M. Aşlı Mester. Paris Hukuk Fa. Müderrislerinden

M. Şavgran. Paris Hukuk Fa. fahri Müderrislerinden

M. A. Salem. Hukuku Düvel Mecmuası tahrir heyetinden.

Bahir B. Kavanin ihzari komisyonu azasından.

Mehmet Talât B. Avukat

M. A. Bilyotli. Paris Hukuk Fakültesi Doktoru.

Adres: Galata, Bahtiyar han Avukat Gad Franko Beyin yazıhanesi

Telefon: Beyoğlu 3009

Bir nüshanın bedeli 35 kuruştur

Bir senelik abonemanı Posta ücretile beraber

400 kuruştur

Türkiye harici için 500 kuruştur

İSTANBUL

EKSPRES MATBAASI

1930

İkinci kısım

Vakıflar ve tesisler

Yazan : A. Atıf

Vakfın menşei Osmanlı islâm tarihine değil hatta tarihi kadime kadar çıkar. netekim el'an arabistanda mevcut olan Halilürrahman vakıfları buna bir delildir.

Vakıf nasıl ve ne gibi bir zarurettten ve ihtiyaçtan doğmuştur. Evvelâ bunu tetkik edelim: Bütün yaşayan şeyler gibi muhafaza ve idamei hayat kaygusunun esiri olan insanın, hayatın ölümle tahdit edilmiş olması karşısında duyduğu yeis, ve onun aksül'ameli olan ihtiras beşeriyeti, hotgâmane arzularını hayatın maverasına kadar sürüklemeye sevketmiştir. Burada hotgâmane kelimesini tesadüfen söylemedim ve hayırdan, gayrı endiş hislerden; ve masivaî duygulardan doğduğunu bildiğimiz vakıfları hotgâm emeller tabirile nasıl tevîl edeceğimi de düşünmedim değil. Bu ciheti biraz sonra izah edeceğim.

İnsan hayatın mahdudiyeti kaşısında ölümü çarnaçar mukadder bir akibet olarak kabule mecbur olunca hiç olmazsa maneviyatını yani namını, eserini, hatırasını yaşatabilmek arzu ve hevesine kendisini kaptırmıştır. Tabii bir hayat kendi hudutları içine sığabilen bir hayattır, ancak ihtirasdır ki onu bu hudut haricine taşırır, fakat ihtirasın da tabii hudutları vardır, o bunun içersinde kalmağa razı oldukça istihfafa değil hatta hence hürmete şayandır.

Böyle bir ihtiras insanı terakkiye, muvaffakiyete ulaştıran hızın ve hamlenin menbalarından biridir. İhtirasın tabii hudutları nedir? Bunlar birer taraftan nizamı içtimai ile adabı umumiyedir. Üçüncü cephe ise istikbaldir, ihtiras mücaz, makul ve şayanı ihtiram olabilmek için nizamı içtimai, adabı umumiye kadar istikbalin şirazesini de aşmak mecburiyetindedir. Bunu aşarsa istikbalin istiklâli, hüviyeti

tecavüze uğramış olur. böyle ihtiraslar fertlerden olduğu gibi cemiyetlerden de sadır olmuştur. Hükmünü uzak ve yüksek istikbal dağlarının üstünde dalgalandırmak isteyen kanunlar; engin sahraların ufuklarından aynı iddia aynı gurur ve dik başlılık ile yürüyüp geçen büyük dinler buna misaldir. Fakat istikbal hududunun sarp ve yalçın granitlerle örülmüş öyle bir noktası vardır ki mütecavizin behemehal bir gün başını buraya çarpması ve parça parça dağılması muhakkaktır.

Dinlerde böyle olduğu gibi kanunlar da da aynıdır, istikbalin varlığına istiklâline hürmet ve riayet etmeyen dar fikirli ve görüşlü kanunlara da aynı elim akibet mukadder olmuştur. Tarih bize gösteriyor ki istikbalin hudutlarına tecavüz eden mazi, nihayet bir gün bütün fikirleriyle, akidelerile müesseselerile beraber kırılmış, yıkılmış, ve münhezim olmuştur. Bu hadiseyi biz (inkilap) namı altında ifade ediyoruz, fertlerden sadır olan ihtiraslar için vakıf en karakteristik bir misaldir.

İşte şimdi bu misali, arz ettiğim ezeli hayat kanunu muvacehesinde tetkik edeceğiz:

Vakıf nedir?

Bir şahsın sureti umumiyyede hidemat ve menafii umumiyyeden bir işi ifa etmeyi deruhte eden bir müessese yaratmaktır. Bunun için vâkıf evvelâ lâzım gelen müessesenin kendisi ile onun idaresini temin edecek akaratını vücuda getirir.

Saniyen bir vakfiye tanzim ederek müessesenin ve akaratının kim veya kimler tarafından ne gibi şerait ve ahkâm altında idare olunacağını tayin ve tesbit eder.

Birinci esas ile vakıf yeni hukuk tabirimizle vakfın gayesini ikincisile de idare tarzını tayin etmiş olur.

Vâkıf vakfının gayesini ve idare tarzını lâyetegayyer bir surette tayin ve tesbit etmekle ne gibi bir haleti ruhiye göstermiş ve ne yapmış oluyor?

Onun yaptığı bu hareketten tevellüt edebilecek yegâne intiba şudur: Vâkıf demek ister ki “ burada bir medresenin, bir imarethanın veya hastahanesinin bir su yolunun, bir mezarlığın tesisi bir emri hayırdır. Bugün için böyle olduğu gibi istikbalde de ilâ yevmilkiyam böyledir, kezalik bunı idare edecek uzuvlar halde ve istikbalde şu kimsedir, memleketin en ziyade mühtaç olduğu müessese bu yapıdığım eserdir, ve onun en iyi idaresi de bu kurduğum idaredir, ve bu böylece payidar olacaktır. „

Vâkıfın ipkayı nam ve temini şöhret endişeleriyle alâkadar olmıyarak sırf bir maksadı hayır ile ve hüsnü niyetle hareket ettiğini farzedelim.

Onun bu eseri vücuda getirmesi şayanı takdirdir. Ancak ilânihaye temadi edecek bir maksat ve gaye tayin etmesi ise onun memleketin ve milletin istikbaline tehakküm etmesi demektir, muayyen bir vakitte bir şehir, bir mahalle bir köy için bir medrese, bir cami, su, mezarlık müfit ve hayırlı bir müessese olabilir, fakat istikbalde yine bir vakit gelir ki o eser o`gayeye tahsis edilmiş bulundukça gayrı müfit hatta muzır bir vaziyete girmiştir, fen ve ilmi terbiye bir irfan yurdunun haiz olması lâzım gelen mimarî ve fennî şeraiti, usulü tedrisiye yeni esasat dairesinde tayin ettiği için birkaç asır evelki köhne şerait artık müfit değil muzır neticeler vermekte olduğu vazıhan görülüyor. Binaenaleyh medreseyi satıp parasile veya yıkıp yerine asri mektep yapmak lâzım geliyor. Köy halkı başka bir yere iskân edildiği için camiye orada tutmakta hiç bir maksat kalmamış; belediye kasabada umumî su tesisini temin ettiği için vakıf suyu lüzumsuz ve icapsız bir mevkie düşmüş, sıhhiye dairesi şehir içinde ölü defnine müsaade etmediği için mezarlığın şehir haricine çıkarılması zaruret haline girmiş, bu vaziyetler şöyle icmal olunabilir: Bir veya

bir kaç asırdan beri mezarında yatan ölünün maneviyatı kıyam ederek o asır zihniyetinin verdiği arzusun infaz ve icrası lüzumunu haykırıyor. fakat beri taraftan zamanın ve asrın icabat ve şeraîti o kadar değişmiş ihtiyaç ve menafii amme o kadar tebeddül etmiş ki, ölünün arzusunu olduğu gibi yerine getirmeğe imkân yok, vâkıfın idare tarzını evvelden tayin ve tesbit etmesinden husule gelen netice de bunun aynıdır, vâkıf ehliyet ve namusuna emin olduğu filânı vakfının idaresi için tabiri mahsusile mütevellî tayin etmiş, fakat idare istikbalde de devam edeceği için onun vefatı halinde meselâ (evlât ve ahfadına tevliyet intikal etsin) diyerek vakıfnameye şart koymuş, mütevellînin öyle evlât ve ahfadı oluyor ki vakfı hüsnü idare için icap eden evsafın hiç birini haiz değil, çünkü ehliyet doğumla, kanla değil terbiye ve tahsil ile iktisap olunur. Bu vaziyette gene ölü: (Hayır, ben böyle istiyorum) diye haykırıyor. İşte mazinin istikbale, tabiri aharle mematın, hayata tahakküm arzu ve hırsına meydan verdiği için vakıflar bizde zaman ileriledikçe müfit halinden çıkarak gayrı müfit; ve hatta muzir vaziyetlere doğru yol almıştır. Hanedan idareleri gibi günün birinde çürüyerek taraka ile çöken ve yıkılan diğer müesseseleri de göz önüne getiriniz, bütün inkiraz sebebi hep aynıdır: mazinin istikbale tahakkümü.

Bir cemiyet içinde bir şahsın e'fal ve arzuları gerek halde ve gerek müstakbelde nizamı içtimaiye ve adabı umumiyeğe uygun oldukça mübahtır, eger menafii umumiyeğe de hadim olursa şayanı hürmettir. Umumun menfaatini kasden hareketlerimiz daima o menfaatin şerait ve zaruretlerle itilâf etmekle onun icabatına uymakla mükelleftir, yaşayan bir milletin menafii umumiyesi, mütemadiyen yuvarlanan ve büyüyen bir çığ gibidir ki onun önüne durulmaz, ancak arkasına düşülür, gayenin tebeddülüne bir iki misal daha zikrederim: Meselâ neması kanser hastalığının ilacını bulmak için sarfedilmek üzere

bir para vakfedilmiş. Yahut bir akar vakfedilmiş ki hasılatı ile her hangi bir akidenin tamirine ve intişarına çalışılacak. Günün birinde kanserin ilacı bulunduğu için vakıf paranın nemasını başka bir maksada sarfetmek zaruret halini alıyor. Kezalik o kaide, asrın kanununa ve adabı umumiyesine mugayir düşüyor ve bittabi vakfa artık yeni bir gaye ve şekil vermek icap ediyor.

Görülür ki bizde vakıflar Mektep, Nedrese, İmarethane, Kütüphane, İbadethane, Su, Mezarlık gibi devletin, ve mahallî idarelerin vezaif ve salâhiyeti cümlesinden olan umur ve hidematı deruhte etmek istemiştir. Filhakika o tarihlerde devletin, vilâyet ve belediye gibi mahallî dairelerin vezaif ve salâhiyetleri tavazzuh ve tekemmül etmemişti; ve bu vadide vakıf tesisler o zamanlar için bittabi büyük faideler de temin etmiştir. Fakat muntazam bir devlet kurulduktan ve hidematı umumiye ve mahalliye tayin ve tebellür ettikten sonra artık fertlerin bu vadide ve bu mevzuda ki haveşkârlıkları garip bir gayretkeşlikten yukarı çıkmaz olmuştur. Hüsnü niyetlerini ve hayır emellerini temin için fertlerin arayacağı mevzu her halde bu sahanın haricindedir. Yahut olsa olsa bu kabil müesseselerin gayelerine ve idarelerine karışmıyarak sadece onlara malî bir yardım temin edecek teberrüde bulunmaktır. Sonra düşünölmelidir ki vakfedilen gerek nakit ve gerek akar serveti umumiyyeden ve milliyeden bir cüzü, servette yaşamak için harekete ve tedavüle mecburdur. Serveti milliyeinin her hangi bir cüz'ünü vakfetmek onu atıl bir hale sokmak, inkişaftan mahrum etmek demektir. Servetin tedavülünden kalması gerek efradı ve gerek devleti bir çok istifadeden mahrum kılar. Bir memleketin iktisadî kudretini mübadele harekâtını

Mabadi var

Tapu Müdürü Umumisi.

M. Atif